

KÉTSZÁZOTVEN ÉV A PESTI FEKETE KÁVÉ MULTJÁBÓL

Pesti Polgár ül a kávéházban... Az „Auslag” üvegablakán túl nyüzsg az élet, az utca forgatagában ezer szín kavargó. *Pesti Polgár* jól érzi magát a kávéházban. Kint az őszi égboltról csillagmilliárdok ragyognak s itt benn a márványasztalok között, milyen jólesik megbékélten ülni. *Pesti Polgár* szereti a kávéházat, már száz éve, kétszáz éve otthónává avatta, minden este idejár, mint az angol ur a klubjába. Közben nem veszi észre, hogy részese történelmi időknek, nem is gondol arra, hogy az a csésze fekete-kávé, amit a pincér elébe tett a márványasztalra, közel negyedezer éve nagyfontosságú szerepet játszik. Abból a gőzölgő, párolgó csésze fekete-kávéból a régi Pest, Buda és Óbuda várostörténeti, társadalomtörténeti, erkölcsi és szokástörténeti, irodalom-, ipar-, kereskedelem-történeti, színház- és zenetörténeti fejlődése árad.

A *Budapesti Kávés Ipartestület* fennállásának százötvenéves jubileuma alkalmából megíratta dr. *Bevilaqua-Borsody* Béla és dr. *Mazsáry* Bélával a „*Fővárosi kávé*” történetét. A két történettudós két és fél évig tartó kutató munkával gyűjtötte össze a tömémentelen, nagyon érdekes történelmi anyagot, amelyet közel 600 oldalas illusztrált műben karácsonyra adnak ki.

Remek élmény ebben, a közel 16 kilós kézirat-halmazban böngészni.

A „török” kávé

Mindenekelőtt megtudjuk, hogy a kávé Magyarországra a török hozta be s 1630-ban Budán már nagy kávékereskedelmek folyik. Budán minden janicsár-kaszárnyában van kávéház. A Hódoltság, vagyis 1686 után kezdődik Pest és Buda kávéházi élete. A legelső kávécsok görögök, örmények, bosnyákok, svájci olaszok. A legelső, név szerint ismert kávécsok Balázs, a Kávéfőző, katolikus rács; kávéháza a pesti Rácfertályban volt, 1714-ben a mai Molnár- és Havas-utca sarkára költözik.

1730-ban három kávécsok van Pesten: az olasz *Bellieno*, a német *Reschfellner* és a rács *Kávéfőző Balázs*. A városi tanács ekkor már céhet akar alkotni a három kávécsokból, de ez különféle akadályok miatt meghiúsul. Amikor *II. József* császár a *Nagyszombat*ról Budára helyezte egyetemét Pestre teszi át, fellendül a kávéházi élet. *Francesco Gottardi* roverei olasz származású kávécsok városkapitány és szenátor lesz. *II. Lipót* öt bizza meg a kávéházi kémkedés vezetésével. A *Martinovics*-féle összeesküvés és az ezzel párhuzamosan folyó szabaddóműves mozgalom a pesti és budai kávéházakban folyik le. Az összeesküvés első szálait a pesti „*Két Oszlop*”-hoz cégérezett kávéházban fedezik fel, ahol a *Vérmezőn* később lefejezett *Szolártsik* Sándor jurátus, az *Abafi*-család nevelője tartott megbeszélést *Tomanek* Sándor pesti ügyvéddel. Leghíresebb kávéház volt a mai *Pénzügyi Központ*, az *Angol Királynő* telken épült ugynevezett „*Márványos*” vagy *Nagy Kávéház*, másképp *Kemnitzerkávéház*. Külföldi utazók Európa legnagyobb, legszebb és legérdekesebb kávéházának mondják ezt a diszes berendezésű üzletet a XVIII. század utolsó harmadában.

A legtöbb kávécsok főrangú, ugynevezett kávécsokurak kezén volt. Ilyenek a báró *Brudern*, gróf *Almássy*, gróf *Buttler*, báró *Orczy*-családok. Ezenkívül ilyen jogokat birtak *Dvornikovics* János országbíró, a *Marczibányi*, a *Wurm*, másképp *Alamay* vaskereskedő család, az *Adelsberger*, másképp *Nemeshegyi* üvegkereskedő-család.

Híres pesti kávéházak a 18–19. században: az *Arany Borz*, ma a *Kaas Ivor*-

utcaiban, a *Két Török* a *Kecskeméti*-utcaiban, a *Hétvölvesítő Fejedeleme* vendéglátó kávéháza, amely a gróf *Nákó*-családé volt, az *Arany Nap* a Szervitátéren. Legérdekesebb volt a *Fehér Hajó*, ez báró *Jenesch* tulajdonában, aki a bécsi udvari könyvtár főigazgatói tisztségét töltötte be. A *Fehér Hajó* a mai belvárosi *Hajó*-utcaiban állott. Az 1841-ben keletkezett *Renaissance Kávéház*, alapította *Frivorszky* József az *Uri*-utcaiban, ezt később *Pilvax* Károly vette át. Midőn ez 1847-ben meghalt, *Fillinger* József vette át. A híres *Pilvax-kávéház* 1848 március 15-én tehát tulajdonképpen „*Fillinger-kávéház*” volt. A szabadságharc előtti és alatti mozgalmak a következő kávéházakban folytak le: jurátusok a *Pilvaxban*, jogászok a Rózsateri *Török Császárbán*, filozófusok az akkori *Papnövelde*, ma *Prohászka*-utca sarkán lévő *Philosophus*-ban, orvostanhallgatók az *Új Világ*- (ma *Semmelweis*-) és *Hatvani*- (ma *Kossuth Lajos*-) utca sarkán volt *Arany Sasban* gyülekeztek, ahol ma az *Országos Kaszinó* áll.

A Bach-korszak kávéházai

A szabadságharc után, a *Bach-korszak* alatt 1850–1861-ig az *Arany Ökör* kávéház az írók buvóhelye (*Vármegye*-utca sarkán a régi *Zenélő Óra* feletti régi kávéház.) Ide jártak *Vörösmarty*, *Arany*, *Szilágyi* Nándor, *Lisznay*, *Darnó* Kálmán, *Vachot* Imre, *Berecz* Károly, *Béreczy* Károly, *Vajda* János, *Degré* Lajos, *Agai* Adolf. Ez a második nagy irodalmi kávéház a *Pilvax* után. 1862–1874 között a *Fürdő*-utcai „*Kávéforrás*” az irodalmi tanya, ahova *Rákosi* Jenő, *Bekszics* Gusztáv, *Eötvös* Károly, *Mikszáth* Kálmán, *Csepreghy* Lajos, *Hevesi* Lajos, *Dóczy* Lajos báró, *Tóth* Kálmán és *Agai* Adolf jártak. 1867-ben a Deák-párt hivatalos klubhelyisége a mai *Gerbeaud* helyén állott *Frivorszky-kávéház*. A *Hanglit Hangelt* *Márkus* pincér alapítja, s ehhez *Deák* Ferenc protezsálta. Ő volt az egyetlen ember, akit a Haza Bölcsse valaha protezsált. Későbbi irodalmi kávéházak: *Vadászkürt*, *Korona*, *Kammon*, ebben *Vajda* János, *Komjádi* Jenő, *Koroda* Pál, *Palágyi* Lajos, *Reviczky* Gyula, *Luby* Géza, *Rudnyászk* Lajos és *Szentessy* Gyula tanyáztak. Az új irodalom: *Newyork*, *Baross*, *Központi-Centrál*.

Érdekes irodalomtörténeti kutatás eredménye az, hogy kik irtak dícsőítve, avagy ócsárolva a kávéról. *Zrinyi* Miklós, a költő, gróf *Gvadányi* József, a testőrörök: báró *Orczy* Lőrinc, *Barcsay* Abraham, *Bessenyei* György, *Sándor* István, továbbá gróf *Ráday* Gedeon, *Csokonai* Vitéz Mihály, *Gaál* József a „*Peleskei* notárius”-ban, *Degré* Lajos, *Petőfi*, *Jókai*, *Mikszáth*, *Rákosi* Jenő, *Herczeg* Ferenc, *Krudy* Gyula, *Tóth* Árpád, *Ady* Endre, *Molnár* Ferenc, *Kállay* Miklós, *Szitnyay* Zoltán, *Móricz* Zsigmond s jóformán nincs író, aki ne irt volna róla.

A *Kávés Ipartestület* első nyomait 1780-ban találjuk meg, amikor megalakul a „*Kávés-Társaság*”. Szabályzatát 1794-ben kapja meg, s első komisszáriusa *Boráros* János szenátor. 1815-ben a *Kávés Legények* rendjét csinálják meg s 1824-ben rendezik a jogokat.

A *Budapesti Kávés Ipartestület* cékháza valóságos múzeum. Számos érdekes történelmi festmény sorakozik a falakon, így: *Boráros* János, az első komisszárius, *Petőfi* és *Jókai* képei a régi *Pilvax*-ból, ugyanonnan a *Nemzeti dal* egy első példánya, a *Török Császár* kávéház cégére, amely *II. Abdul Medsid* szultánt (1849-ben a magyarok pártfogója) ábrázolja, de itt látjuk *Kaas* Ivor ezüst kávékészletét, amelyet a *Kávéforrásban*, s később a „*Balaton*”-ban használt. A céhláda rendkívül gazdag anyagot tartalmaz a 18. századtól kezdve. *Hegedős* Gyula.